

«Stemmer teller, men ressurser avgjør»? Om finansieringen av politiske partier i Norge

Av Henrik Henke Geelmuyden, studentpraktikant i Civita

I 2004 leverte et offentlig utvalg sin utredning om «partifinansiering, åpenhet og partipolitisk fjernsynsreklame» (NOU, 2004:25). Utredningen, ved navn «Penger teller, men stemmer avgjør», foreslo å samle rammene for de politiske partiene i en ny lov kalt «partiloven». Denne loven skulle sikre at en rekke målsettinger ble innfridd og at den politiske sosiologen Stein Rokkans kjente tese om at «stemmer teller, men ressurser avgjør» forble en tese tilhørende fortiden.

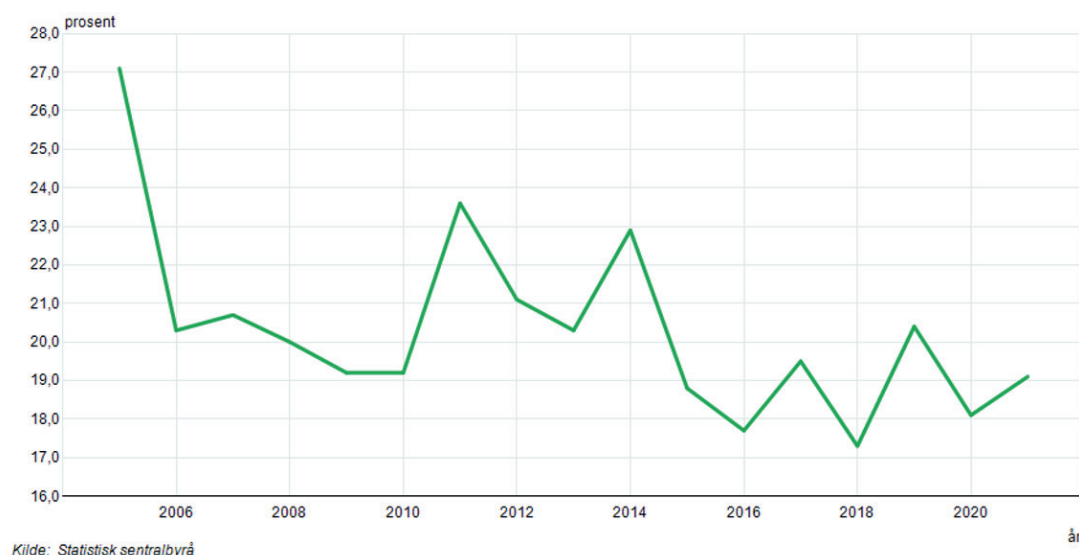
I dag, nærmere 20 år etter, er det fremdeles utvalgets betraktninger som i stor grad ligger til grunn for den gjeldende partifinansieringsordningen. Dette tyder på at utvalget gjorde en grundig jobb, og at partifinansieringsordningen i Norge grunnleggende sett er god. Samtidig er det liten tvil om at det er mye som kan endre seg på 20 år, og til tross for enkelte nyere vurderinger av partifinansieringsordningen (se f.eks. Kommunal og distriktsdepartementet, 2010, og GRECO sine evalueringsrunder), har det vært få oppdaterte analyser. På denne bakgrunn vil dette notatet drøfte og diskutere partifinansieringsordning i dagens lys. Det nevnte utvalgets rapport vil være en rød tråd gjennom hele teksten, og formålet er å vurdere hvorvidt utvalgets betraktninger og argumenter er gode også i 2023.

For å gjøre dette, vil teksten bygges rundt tre deler. Den første delen forklarer hvordan de norske partiene finansieres, samtidig som den gjør rede for noen av grunnprinsippene i dagens partifinansieringsordning. I den andre delen beskrives dagens situasjon rundt partienes finanser. Formålet er her å illustrere inntektskildenes betydning for de ulike partiene, som igjen vil være et bakteppe for diskusjonen i del tre. Denne delen (del tre) presenterer og diskuterer de målsettingene utvalget mente en god partifinansieringsordning skulle søke å oppfylle, og det vil vurderes hvorvidt målsettingene er truet av utviklingen de siste tiårene. Det argumenteres her for at det bør vurderes å gjøre enkelte endringer i partifinansieringsordningen for å opprettholde og styrke de aktuelle målsettingene.

Partienes inntektskilder

De politiske partiene i Norge har flere inntektskilder, som kan plasseres i tre forskjellige kategorier. Den første er inntekter som frembringes gjennom *egen virksomhet*, hvor kontingentinntekter fra medlemmer, renteinntekter, aksjeutbytte, lotterier, utleie og salg av varer og tjenester, står mest sentralt. Denne inntektskilden har over tid utgjort en stabil del av partienes samlede inntekter. Likevel har utviklingen vært at egen virksomhet i dag står for en noe mindre andel av partienes økonomiske grunnlag enn den gjorde for ti-femten år siden. Som figuren nedenfor viser, utgjorde inntekter fra egen virksomhet rett i overkant av 27 prosent av alle inntektene i 2005, mens tallet de siste årene stort sett har vært på under 20 prosent.

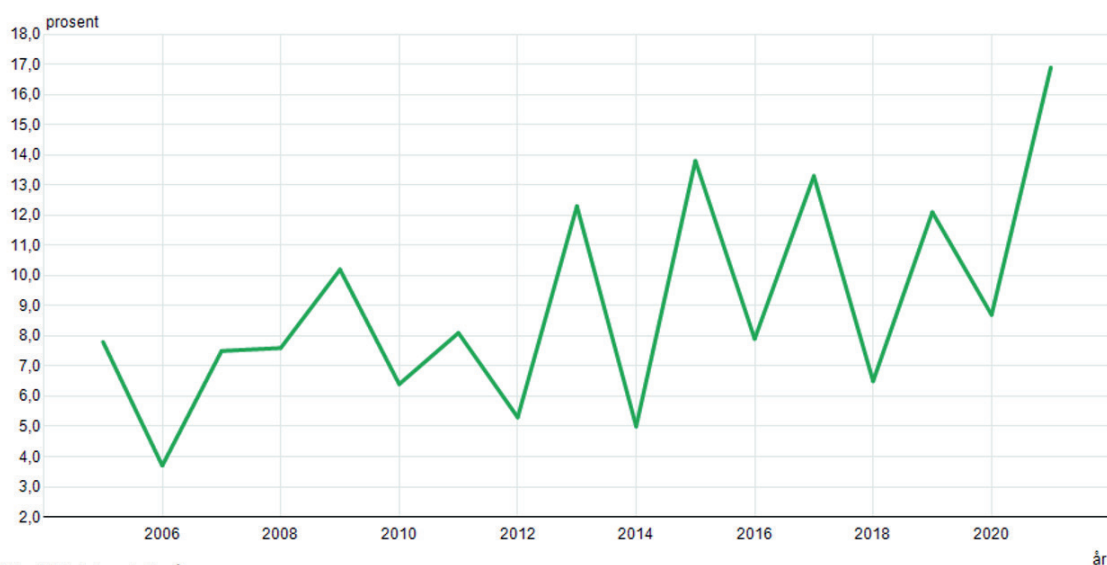
Figur 1: Partifinansiering, etter år. Prosent av inntekter, Egen virksomhet i alt, Alle partier.

Den andre måten partiene finansieres på, er gjennom *bidrag* fra andre. Det vanligste er i denne sammenheng rene pengebidrag, men varer, tjenester og andre ytelser går også inn under denne kategorien. Privatpersoner, kommersielle foretak og organisasjoner i arbeidslivet er her de mest sentrale bidragsyterne, men organisasjoner, foreninger, institusjoner, fond, sammenslutninger og stiftelser bidrar også jevnlig til partiene. I motsetning til inntektene fra egen virksomhet, som har blitt noe mindre viktig for partienes økonomi de siste tiårene, viser statistikk at bidrag har blitt viktigere. Dette er tydelig både når en ser på prosent av inntekter (figur 2) og de absolute summene (figur 3).

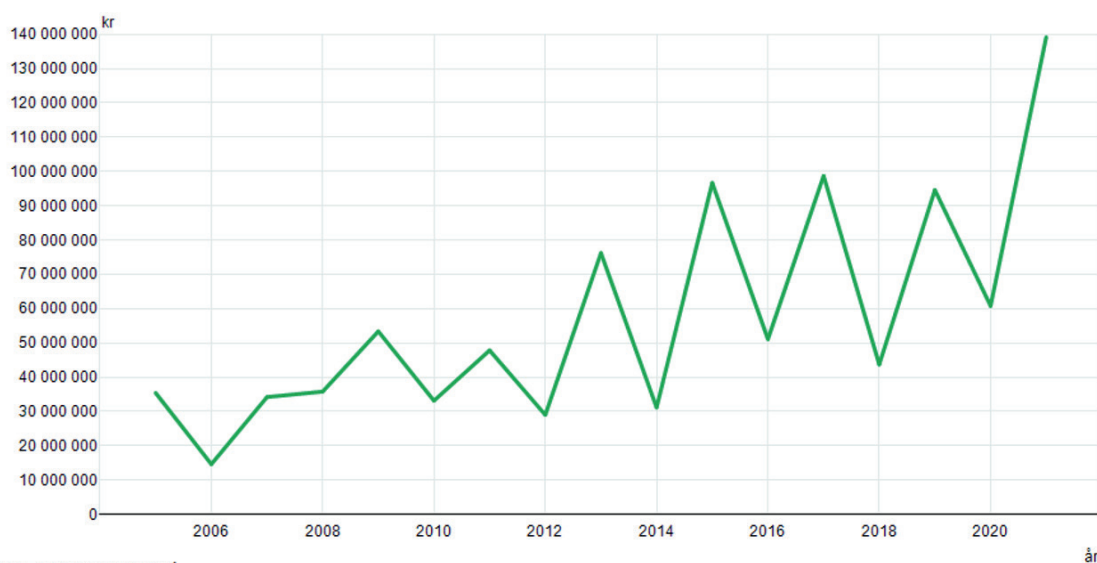
Én av årsakene til at andelen bidrag har økt over tid, er det faktum at enkelte partier har mottatt mer partiskatt enn tidligere. Partiskatt er en ordning der partimedlemmer som har deltids- eller heltidsverv på Stortinget, fylkestinget eller kommunestyret, betaler en gitt prosent av lønnen sin (10% i f.eks. SV) til partiledet (Sosialistisk Venstreparti, u.å.). Denne ordningen, som i partienes regnskap går under bidrag fra privatpersoner, står mest sentralt hos SV, Rødt og MDG, men også andre partier har lignende ordninger. Som en direkte konsekvens av at de tre nevnte partiene har fått flere folkevalgte på ulike nivåer de siste årene, har de også fått inn mer penger gjennom partiskatt. Samtidig som denne inntektskilden har blitt viktigere for enkelte partier – og slik sett kan være med å forklare hvorfor bidrag til partiene generelt sett har økt – er det andre bidragsytere som står for de virkelig store pengebidragene. Dette vil gjøres rede for i detalj senere i teksten, når tallene for 2021 gjennomgås.

Figur 2: Partifinansiering, etter år. Prosent av inntekter, Bidrag i alt, Alle partier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3: Partifinansiering, etter år. Partifinansiering (kr), Bidrag i alt, Alle partier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Til sammen har inntektskildene *egen virksomhet* og *bidrag* stått for godt under 50 prosent av finansieringen av de politiske partiene. Dette betyr at den tredje og siste inntektskilden – *offentlig støtte* – er den klart viktigste for det økonomiske grunnlaget. De politiske partiene har siden 2005 fått mellom 60 og 75 prosent av sine inntekter fra offentlig støtte, og er dermed helt avhengige av dette for å bedrive sitt arbeid. Støtten tildeles i hovedsak gjennom statsbudsjettet og gis til registrerte politiske partier på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2021).

Til tross for at offentlig støtte er den utvilsomt viktigste inntektskilden for partiene, varierer det betydelig mellom partiene hvor stor andel av inntektene den offentlige støtten står for. For enkelte partier utgjør offentlig støtte hele eksistensgrunnlaget, mens for andre partier er støtten en mindre del av økonomien. Dette kan ha flere forklaringer, men vilkårene som foreligger for å få utbetalt støtte, er avgjørende. Disse, samt bestemmelsene rundt bidrag, vil gjennomgås i det følgende.

Vilkår for offentlig støtte og bidrag

For å motta offentlig støtte forutsettes det at partiet har oppnådd stemmer ved siste valg. Her er det stortingsvalget som avgjør for partienes sentralorganisasjoner, mens det for fylkespartiet og kommunepartiet er oppslutningen ved kommunestyre- og fylkestingsvalget som bestemmer graden av offentlig støtte. Støtten fordeles først og fremst gjennom såkalt *stemmestøtte* og *grunnstøtte*, der fordelingen er henholdsvis 9/10 og 1/10. Stemmestøtten beregnes, som navnet tilsier, ut ifra partiets stemmeandel ved valg. Helt konkret ytes denne støtten som et likt kronebeløp per godkjente stemme, og satsene er bestemt av Stortinget. I 2023 er beløpet på 97,0299 kroner for sentralorganisasjonen, mens beløpet er på 27,36 kroner for fylkespartiet og 11,97 kroner for kommunepartiet (Statsforvalteren i Vestland, 2023).

Grunnstøtten baserer seg også på et likt kronebeløp til partiene, men kriteriet er her at partiet mottok minst 2,5 prosent av stemmene på landsbasis eller fikk innvalgt minst én representant på Stortinget (Partiloven, 2005, §11). De aktuelle satsene for grunnstøtten er i 2023 3 568 144 kroner for sentralorganisasjonen, 68 094 kroner for fylkespartiet, og 1602 kroner for kommunepartiet (Statsforvalteren i Vestland, 2023). I forlengelse av støtte til sentralorganisasjon, fylkesparti og kommuneparti, gis det på grunnlag av moderpartiets stemmeandel også støtte til ungdomsorganisasjonene på nasjonalt og fylkeskommunalt nivå (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2021).

Stemmestøtte og grunnstøtte er utvilsom bærebjelkene i det offentliges støtte til de politiske partiene. Likevel finnes det også andre former for offentlig støtte som de politiske partiene kan nyte godt av. Partiene kan blant annet søke om kommunal og/eller fylkeskommunal støtte. Dette er midler som kommunen og/eller fylkeskommunen gir på frivillig basis, og kan eksempelvis være støtte til gjennomføring av prosjekter og arrangementer i partienes regi (Henriksen, 2011).

I tillegg til slike *ad hoc*-midler mottar også de folkevalgte gruppene midler. På nasjonalt nivå er dette midler som finansieres av Stortinget, og som er tenkt å gå til partigruppenes arbeid på Stortinget. Det er imidlertid viktig å påpeke at dette i egentlig forstand ikke er offentlig partistøtte, fordi partiloven skiller mellom folkevalgte grupper og partiledde. Der partiledde – partienes

hovedorganisasjon, fylkesorganisasjon, kommunale organisasjon, samt ungdomsorganisasjonene – er underlagt bestemmelsene i partiloven, er de folkevalgte gruppene ikke det.

De folkevalgte gruppene regnes således som adskilte fra partiledene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021). Det er likevel legitimt å anse midlene som de folkevalgte gruppene mottar, som en del av det overordnede økonomiske grunnlaget til partiene, både fordi det simpelthen er penger som bidrar til at representantene kan utføre sitt arbeid, og fordi disse pengene også i realiteten kan komme partiorganisasjonen utenfor de folkevalgte gruppene til gode – eksempelvis i forbindelse med valgkamp (Henriksen, 2011, s. 20). Det har det siste året vært debatt om hvorvidt denne bruken av støtten til de folkevalgte gruppene – hvor penger som er tenkt å gå til partigruppene på ulike måter havner i partiledene – er legitim anvendelse av støtten (se f.eks. Heldahl & Blaker, 2022). I partienes regnskap skal støtten til de folkevalgte gruppene holdes adskilt fra partiledets egen økonomi (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021), slik at det er mulig å skille mellom de to formene for støtte.

Hva gjelder finansiering gjennom bidrag, kan politiske partier i utgangspunktet motta enhver form for bidrag, såfremt giveren ikke er anonym, ikke er et rettssubjekt under statlig eller annen offentlig kontroll, og ikke er utenlandsk statsborger eller på andre måter ikke oppfyller vilkårene for stemmerett (Partiloven, 2005, §17-17a). Videre har de politiske partiene en plikt etter partiloven til å oppgi opplysninger om bidragsyttere og aktuelt beløp, dersom bidragene overstiger gitte verdier. For bidrag til partiets hovedorganisasjon er grensen på 35 000 kroner eller mer fra én og samme giver, mens den er på 23 000 kroner og 12 000 kroner for bidrag til henholdsvis partiled på fylkeskommunalt og kommunalt nivå (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, u.å.).

Disse beløpene er såkalte terskelverdier hvor partiene er pliktige til å oppgi bidrag, men det er likevel ikke uvanlig at partier også oppgir bidrag med lavere beløp. Alle de ovennevnte bestemmelsene er generelle, men i valgår – altså hvert andre år – har partiene også en særlig plikt til innrapportering i perioden 1. januar og frem til fredag før valgdagen. I denne perioden plikter partiene å rapportere inn bidrag over 10 000 kroner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, u.å.).

Tallene for 2021

Det har, som figurene over viste, vært betydelige endringer siden 2004 når det kommer til andelen som de ulike inntektskildene utgjør i det totale økonomiske grunnlaget til partiene. I denne delen vil tallene for 2021 – det siste året med tilgjengelig statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB, 2022) – gjennomgås i mer detalj. Til tross for at det var stortingsvalg, og at tallene derfor er ekstraordinært høye på enkelte områder, illustrerer statistikken fra 2021 utviklingen rundt partifinansieringen på en god måte.

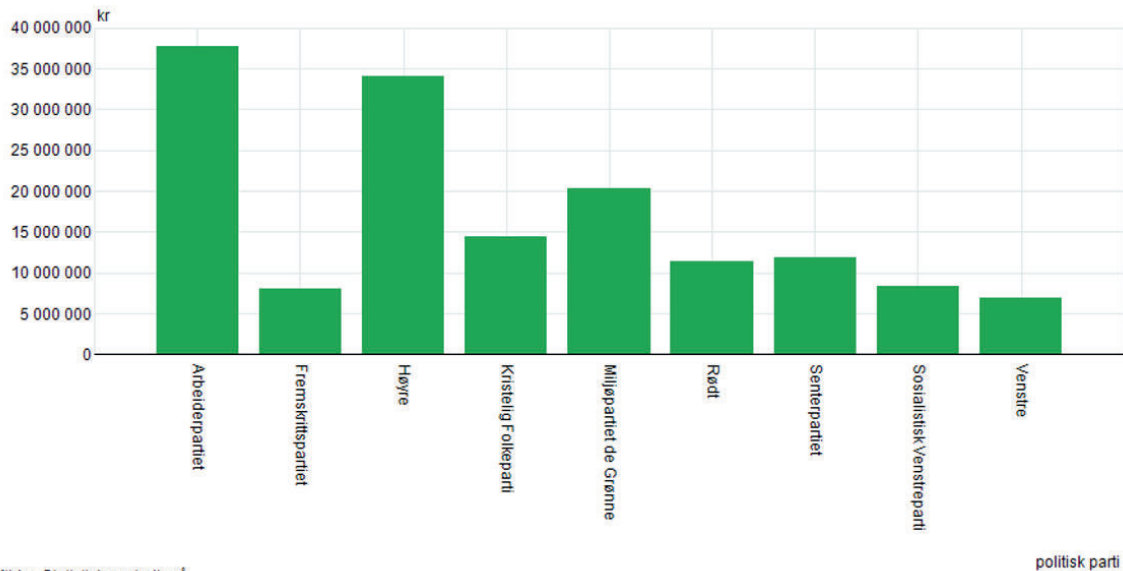
Egen virksomhet

Om en starter med å se på tallene på inntektene fra *egen virksomhet*, viser statistikken at denne inntektskilden, med et beløp på godt over 150 millioner kroner, stod for 19,1 prosent av partienes totale inntekter. Figur 4 viser inntekter i egen virksomhet for partiene som ble innvalgt på Stortinget i 2021 (Pasientfokus er ekskludert fordi partiet ble etablert i 2021 og dermed ikke har åpent

tilgjengelige finanser). Det var, ikke overraskende, Arbeiderpartiet og Høyre som hadde de høyeste inntektene gjennom egen virksomhet med henholdsvis 37.681.010 kroner og 34.061.391 kroner (SSB, 2022).

Mer overraskende er det kanskje at Miljøpartiet de Grønne frembringer tredje mest inntekter i egen virksomhet med et beløp på over 20 millioner kroner – mer enn dobbelt så mye som eksempelvis Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti (SSB, 2022). Dette gjør også at Miljøpartiet de Grønne – når en ser på hvor stor andel av de totale inntektene som genereres i egen virksomhet – er det parti som i størst grad er selvfinansiert, etterfulgt av Kristelig Folkeparti og Rødt. Denne oversikten over prosent av inntekter gjennom egen virksomhet vises i figur 5.

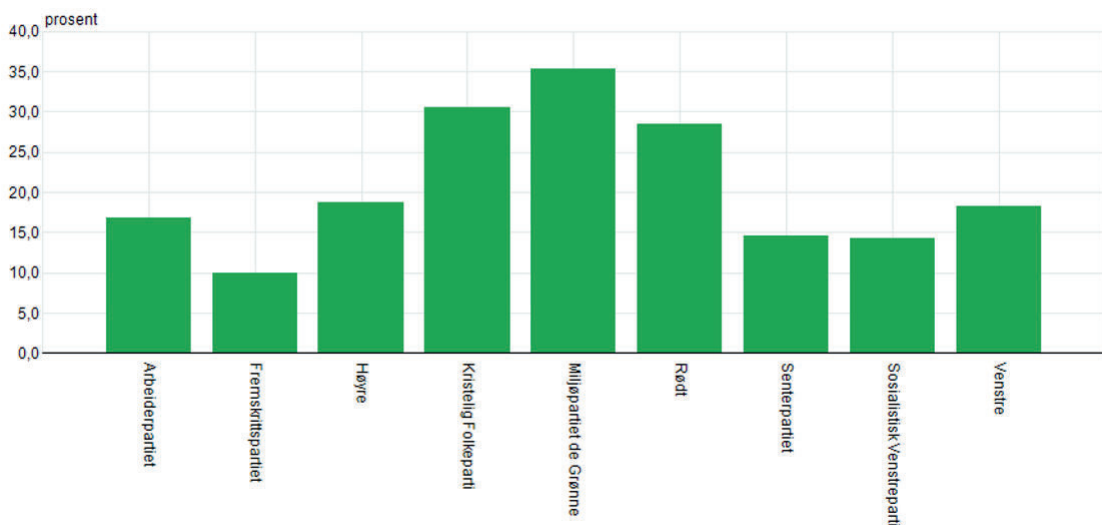
Figur 4: Partifinansiering, etter politisk parti. Partifinansiering (kr), Egen virksomhet i alt, 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

politisk parti

Figur 5: Partifinansiering, etter politisk parti. Prosent av inntekter, Egen virksomhet i alt, 2021.

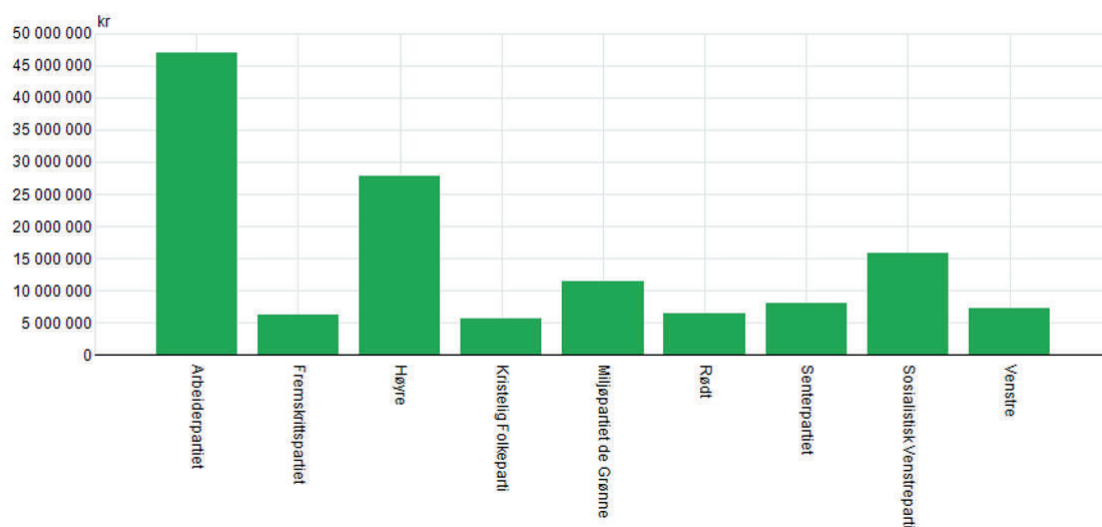
Kilde: Statistisk sentralbyrå

politisk parti

Bidrag

Bidrag fra privatpersoner, kommersielle foretak og organisasjoner i arbeidslivet stod i 2021 for 14,8 prosent av partienes inntekter. I tillegg bidro også andre organisasjoner, foreninger, institusjoner, fond, sammenslutninger og stiftelser med nærmere 18 millioner kroner, som gjorde at summen av alle bidrag stod for totalt 16,9 prosent av partienes samlede inntekter. Som figur 6 viser, var Arbeiderpartiet det partiet som mottok klart flest bidrag med nærmere 47 millioner kroner, noe som var betydelig mer enn neste parti på listen, Høyre, med i overkant av 27 millioner kroner. Arbeiderpartiet var også blant partiene med høyest andel av sine totale inntekter gjennom bidrag; kun Sosialistisk Venstreparti hadde en høyere andel (figur 7).

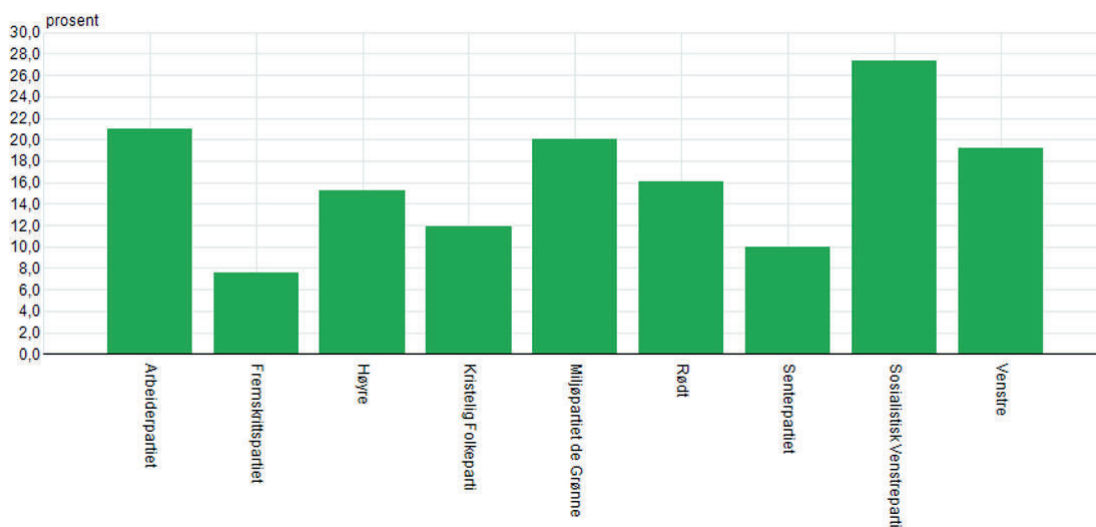
Figur 6: Partifinansiering, etter politisk parti. Partifinansiering (kr), Bidrag i alt, 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

politisk parti

Figur 7: Partifinansiering, etter politisk parti. Prosent av inntekter, Bidrag i alt, 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

politisk parti

Om vi går bak tallene ser vi at bidragsyterne til partiene på venstresiden i stor grad er interesseorganisasjoner og fagforeninger, mens privatpersoner og kommersielle foretak er de største bidragsyterne til partiene på høyresiden. Partiene på venstresiden (Rødt, SV, AP, Sp og MDG) mottok totalt 72 389 403 kroner i bidrag, mens partiene på høyresiden (KrF, Venstre, Høyre og FrP) til sammenligning mottok totalt 35 583 874 kroner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, u.å).

Arbeiderpartiet var her i en særstilling, og partiets største bidragsyter, LO, toppet med sitt bidrag på 22 millioner kroner til Arbeiderpartiet listen over de største bidragsyterne i 2021. Nummer to og tre på denne listen var det LO-tilknyttede Fagforbundet og LO nok en gang, som henholdsvis ga Arbeiderpartiet 6,7 millioner kroner og SV 5 millioner kroner. Høyresidens største bidragsytere var selskapene Canica AS og Kistefos AS, som bidro med henholdsvis 4,5 millioner kroner og 3 millioner kroner til Høyre, 2 millioner kroner hver til Fremskrittspartiet, 1 million kroner og 1,5 millioner kroner til KrF, og 1 million kroner og 500 000 kroner til Venstre.

Offentlig støtte

15 partier mottok en form for offentlig støtte i 2021, og det totale beløpet var på nærmere 530 millioner kroner. Dette tilsvarte 64 prosent av partienes samlede inntekter. Til tross for at offentlig støtte var den utvilsomt viktigste inntektskilden til partiene, varierer det, som figur 8 viser, betydelig mellom partiene hvor stor andel av inntektene den offentlige støtten står for.

På den ene enden av skalaen var Norges Kommunistiske Parti (NKP), hvor offentlig støtte kun stod for 7,8 prosent av finansieringen, mens Folkeaksjonen Nei til mer bompenger og Pensjonistpartiet befant seg i den andre enden av skalaen med godt over 80 prosent av finansieringen fra offentlig støtte (henholdsvis 96,1 prosent og 85,2 prosent). Disse store forskjellene kan ha ulike forklaringer, og konsekvenser for styrkeforholdene mellom partiene. Dette vil diskuteres nærmere i den påfølgende delen.

Figur 8: Partifinansiering, etter politisk parti. Prosent av inntekter, Offentlig støtte, 2021.

	Prosent av inntekter	
	2021	
	A.1 Offentlig støtte	
Alle partier		64,0
Arbeiderpartiet		62,2
Fremskrittspartiet		82,4
Høyre		65,9
Kristelig Folkeparti		57,7
Miljøpartiet de Grønne		44,6
Rødt		55,4
Senterpartiet		75,4

Sosialistisk Venstreparti	58,3
Venstre	62,5
Demokratene i Norge	46,7
Folkeaksjonen Nei til mer bompenger	96,1
Liberalistene	30,4
Norges Kommunistiske Parti	7,8
Partiet De Kristne	35,9
Pensjonistpartiet	85,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Ordningens målsettinger og konsekvenser

Så langt har det blitt gjort rede for hvordan de norske partiene finansieres, hvilke vilkår og bestemmelser som ligger til grunn for henholdsvis offentlig støtte og bidrag, samt hvordan statistikken fra 2021 så ut. Det neste steget blir nå å spørre *hvorfor* partifinansieringsordningen er som den er, og å diskutere dette opp mot de aktuelle tallene, ordningene og utviklingstrekkene som ble beskrevet over.

Hvorfor har vi i det hele tatt en partifinansieringsordning, hvilke mål søker den å oppnå, og hva er konsekvensene av ordningen? Utvalget i 2004 pekte på fem overordnede målsettinger som partifinansieringsordningen skulle søke å ivareta og styrke. Disse – hvorav fire av fem vil drøftes og diskuteres i det følgende – var (NOU, 2004:25, s. 26):

- i. Sikre de politiske partienes tillit i befolkningen
- ii. Sikre partiene tilstrekkelige inntekter til at de kan ivareta sine kjerneoppgaver
- iii. Sikre partiene likeverdige vilkår i konkurransen om stemmer
- iv. Motvirke at partienes politikkutforming påvirkes av partienes inntektskilder
- v. Bidra til et levende partidemokrati gjennom aktive medlemmer og lokallag

Sikre tillit til partiene

En viss grad av tillit er nødvendig for et stabilt, velfungerende demokrati. Uten tillit til politikere, politiske partier og institusjoner vil beslutninger som fattes, ha lav legitimitet. For medlemmene av utvalget forutsatte tillit først og fremst at «[...] velgerne kan kontrollere og sanksjonere sine representanter» (NOU, 2004:24, s. 26). I et representativt demokrati som det norske vil *sanksjonering* av representanter hovedsakelig forekomme ved valg; folket sanksjonerer aktuelle representanter ved å ikke stemme på dem ved neste valg. Hvordan velgerne fører *kontroll* med representantene er, på den annen side, ikke like klart.

Overvåking er likevel et nøkkelbegrep: politikernes handlinger må la seg overvåke for at velgerne skal ha et best mulig grunnlag – eller et grunnlag i det hele tatt – å sanksjonere ut fra. Det er nettopp

her bestemmelsene om partifinansiering kommer inn i bildet. Uten åpenhet om hvordan de politiske partiene finansieres, kan det oppstå mistanker om blant annet korrupsjon, korrupsjonslignende atferd og misbruk (NOU, 2004:25, s. 27), som av åpenbare grunner vil svekke tilliten til politikerne og de politiske institusjonene.

For å forhindre slike mistanker foreslo utvalget at alle innberetninger om partienes inntekter skulle samles hos Statistisk sentralbyrå, som i neste omgang også skulle offentliggjøre informasjonen (NOU, 2004:45, s. 15). Dette forslaget ble realisert, og informasjon om partienes økonomi har slik sett ligget åpent på nett i mange år. Denne åpenheten har antakelig bidratt til å skape tillit til de politiske partienes økonomiske virksomhet.

Siden utvalget leverte sin rapport har det også blitt opprettet en nettside kalt *partifinansiering*, som på en oversiktlig måte samler informasjon om årlige bidrag til partiene, bidrag i valgår, samt partienes regnskap. Nettsiden – som eies av Kommunal- og moderniseringsdepartementet – ble utviklet av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, men det er Statistisk sentralbyrå som har ansvar for å sammenstille opplysningene fra partiene og gjøre informasjonen tilgjengelig på nettsiden (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018). Denne nettsiden har, ved å systematisere, tilgjengeliggjøre og forenkle informasjon om partienes økonomi, bidratt til å styrke åpenheten om partifinansiering ytterligere.

Samtidig som denne økte åpenheten kan ha vært med på å opprettholde og styrke tillit, har det de siste årene også vært flere negative saker knyttet til politikeres og politiske partiers økonomiske aktivitet. Tusenvis av kroner brukt på fest og utenlandsturer for stortingsgruppene, ekstravagante valgkamper betalt av det offentlige, fiktive reiseregninger, og feilaktig tildelte pendlerboliger, er eksempler på avsløringer i politikken de siste årene (se f.eks. Dahl & Ekroll, 2018a; Dahl & Ekroll, 2018b; Dahl, Ekroll & Spence, 2019; Folkvord, Flydal & Haakonsen, 2022).

Slike saker kan svekke tilliten til politikere og de politiske partiene. En undersøkelse gjennomført av Norstat, på vegne av Aftenposten, viste eksempelvis at 65 prosent av de spurte oppga at de hadde svekket tillit til politikerne etter pendlerbolig-sakene (Lysberg & Christiansen, 2021). Dette viser, som utvalget fra 2004 skrev, at «En enkelt episode kan være nok til å bryte ned borgernes tillitsnivå vesentlig [...]» (NOU, 2004:25, s. 27-28).

Det er på bakgrunn av dette mulig å argumentere for at den økte systematiseringen, tilgjengeligheten og åpenheten om partienes finansiering har vært gode tiltak for å bygge tillit, samtidig som det i seg selv ikke er nok. Det å ha gode systemer og innsynsmuligheter rundt partienes økonomi er av liten verdi, dersom folket, gjennom ulike medieavsløringer, opplever at partiene og politikerne ikke er økonomisk edruelige. Dette påpekte utvalget også i 2004, og noe av formålet med større grad av åpenhet var å avskrekke politiske partier fra å bedrive uredelig økonomisk aktivitet.

En konklusjon i dette notatet er at åpenhet om partifinansiering er et godt utgangspunkt for å bygge tillit til politiske partier, og at det således har vært et skritt i riktig retning, men at enkeltsaker og enkeltpolitikere med jevne mellomrom setter denne tilliten på prøve. Spørsmålet i denne sammenheng er hvorvidt det er tilstrekkelig å ha åpenhet om *partienes* finanser for å sikre tillit.

Det er tross alt politikerne som utgjør partiene, og tilfeller av økonomisk uredelighet blant enkelt-politikere går antakelig også ut over tilliten til partiene. Det er i dag gode muligheter for innsyn i politikernes økonomiske aktivitet, noe avsløringene om fiktive reiseregninger og pendlerboliger illustrerer. Slike innsynsmulighetene bør, for å forhindre tillitsbrudd, bestå også i fremtiden.

Sikre inntekter til kjerneoppgaver

De politiske partiene utfører oppgaver som kommer samfunnet som helhet til gode, og de spiller derfor en viktig rolle i demokratiet. Utvalget omtaler disse oppgavene som «kjerneoppgaver», og det trekkes frem seks konkrete oppgaver som hører inn under dette begrepet. Disse oppgavene er, forkortet og forenklet, å (1) formulere og (2) formidle politiske programmer, (3) stille lister til valg, (4) samordne synspunkter og beslutninger i representative organer, (5) sikre rekruttering og opplæring av politikere, og (6) bidra til det offentlige ordskiftet (NOU, 2004:25, s. 29).

Disse «kjerneoppgavene» bærer preg av å være kollektive goder; det er goder som kommer alle til gode, uten at de går på bekostning av andres mulighet til å benytte seg av det (ikke-eksklusiv og ikke-rivaliserende) (Idsø, 2022). Problemet med kollektive goder er imidlertid at det, i en markedsøkonomi, er få aktører som er villige til å produsere og betale for slike goder. Det er her det offentliges støtte til partiene gjør seg gjeldende. Uten den offentlige støtten risikerer vi at de politiske partiene underfinansieres, noe som vil gå ut over partienes evne til å gjennomføre sine «kjerneoppgaver».

Men hvordan kan vi sikre at støtten faktisk blir brukt slik den er tenkt? Utvalget argumenterte for at utvidet innsyn i partienes finanser var veien å gå (NOU, 2004:24, s. 35), og dette ble gjennomført blant annet gjennom nettsiden *partifinansiering*, hvor en kan se partienes regnskaper – hvilket altså inkluderer utgifter. Samtidig som denne nettsiden har styrket åpenheten om partienes utgifter – og slik sett gitt folket en mulighet til å forsikre seg om at partiene bruker støtten for å støtte opp om «kjerneoppgavene» – har partiloven også en bestemmelse som på mange måter strider med dette.

Partiloven, som ble vedtatt etter utvalgets innstilling, sier nemlig at «[...] myndighetene [ikke skal] føre kontroll med partienes eller [parti]gruppens disponering av støtten» (Partiloven, 2005, §10). I tillegg skal det heller ikke knyttes betingelser til støtten som kan komme i konflikt med partienes selvstendighet og uavhengighet (Prop. 1 S (2022-2023), s. 168). Disse bestemmelsene betyr altså i realiteten at partiene kan disponere pengene slik de vil, og det kan dermed argumenteres for at disse bestemmelsene medfører desto større behov for åpenhet og overvåking av partienes utgifter.

Her spiller *partifinansiering*, Partilovnemnda – som kontrollerer at partiene følger bestemmelsene om regnskapsføring, finansiering og rapportering (Partilovnemnda, u.å.) – og mediene en viktig rolle i å overvåke og kontrollere partiene. En må på bakgrunn av dette konkludere med at det i dag finnes bedre ordninger enn tidligere for å forsikre at partiene bruker støtten til sine «kjerneoppgaver».

Det er likevel mulig å argumentere for at midlene som partiene mottar gjennom den offentlige støtten, i større grad enn i dag bør komme med føringer og betingelser. På denne måten kan en

langt på vei sikre at midlene faktisk blir brukt til å utføre «kjerneoppgavene», og det hadde som en konsekvens av dette ikke vært det samme behovet for åpenhet. Det er derimot fare for at strengere føringer ville gått på bekostning av de andre målene med partifinansieringsordningene (f.eks. tillit), og det er slik sett ikke gitt at det ville vært gunstig for helheten i ordningen. Dessuten er det fare for at sterke føringer vil skape et uheldig tett forhold med partiene og myndighetene, som igjen kan svekke partienes autonomi. I tillegg er det også en verdi i å opprettholde og bygge videre på en form for «frihet under ansvar»-tankegang som står sterkt i Norge. Det argumenteres derfor her for at åpenhet fremdeles bør være å foretrekke fremfor strengere føringer rundt den offentlige støtten.

Sikre like vilkår i konkurransen om stemmer

Vel så viktig som å sikre partiene inntekter til å utføre «kjerneoppgaver», er målsettingen om at partiene skal ha like vilkår i konkurransen om stemmer. Essensen i denne målsettingen er at det er partienes programmer, politikere, prioriteringer og kompetanse som skal være utslagsgivende for partienes oppslutning, og ikke økonomiske forskjeller. For at nettopp dette skal kunne realiseres, sa utvalget at det var nødvendig med en tilskuddsordning som er *konkurransenøytral* (NOU, 2004:25, s. 29).

I dette ligger det, som navnet tilsier, at systemet for offentlig støtte skal være innrettet på en slik måte at det hverken gir noen partier en fordel eller en ulempe i konkurransen om stemmer. Spørsmålet, snart 20 år etter, er imidlertid om denne ordningen fremdeles fremstår hensiktsmessig for å sikre lik konkurranse i kampen om stemmer.

En konsekvens av dagens ordning, som også har blitt belyst i ulike medieoppslag (se f.eks. Ekroll & Dahl, 2018c), er at den favoriserer partier som er representert på Stortinget. Dette skjer hovedsakelig på to måter. Den første er et direkte resultat av ordningen med partifinansiering. For å kunne motta grunnstøtte forutsettes det nemlig at partiet fikk 2,5 prosent av stemmene ved forrige stortingsvalg – eller fikk én representant. Ved valget i 2021 fikk alle partier med oppslutning høyere enn 2,5 prosent inn mandater på Stortinget, i tillegg til at Pasientfokus fikk inn én representant som et resultat av høy oppslutning i enkelte kommuner (NRK, 2021).

På landsbasis fikk Pasientfokus kun 0,2 prosent oppslutning, men fordi partiet fikk inn én representant på Stortinget, mottok det grunnstøtte (3 464 678 kroner i 2021) (Partiportalen, 2021). Til sammenligning mottok ikke Demokratene, som hadde en oppslutning på 1,1 prosent på landsbasis, grunnstøtte. Dette illustrerer hvordan det å få inn mandater på Stortinget er avgjørende for å motta grunnstøtte, og slik sett at partier som havner utenfor Stortinget påføres en betydelig konkurranseulempe.

Denne konkurranseulempen forsterkes ytterligere ved at partigruppene på Stortinget også mottar midler fra Stortingets administrasjon. Disse midlene er, som nevnt tidligere, ikke en del av finansieringsordningen etter partiloven, men det er likevel snakk om betydelige summer (flere millioner kroner), som må sies å øke forskjellene mellom partiene som er innenfor og utenfor Stortinget (Stortinget, 2022). Det har i denne sammenheng, ved enkelte anledninger, også blitt fremhevet at det er de minste partigruppene på Stortinget som kommer best ut når støtten utbetales

(se f.eks. Dahl & Ekroll, 2018c). Dette kan igjen bidra til å skape enda større avstander mellom små partier utenfor og innenfor Stortinget.

Kombinasjonen av disse midlene og betingelsene for den offentlige støtten gjør at det i dagens system altså er betydelige økonomiske forskjeller mellom partiene som er representert på Stortinget og partiene utenfor Stortinget. Dette kan ha positive og negative følger. Den mest åpenbare negative virkningen er at det blir vanskeligere for nye partier å komme inn på Stortinget, i tillegg til at partiene i betydelig grad må finansieres på andre måter enn gjennom offentlig støtte. Dette kan gjøre det vanskeligere for nye partier å etablere seg. Sperregrensen på fire prosent spiller en viktig rolle i denne sammenheng, men hovedargumentet her er at de økonomiske føringene i dagens system også har betydelig innvirkning på et partis evne til etablering.

Disse virkningene kan, noe paradoksalt, også trekkes frem som positive. De kan blant annet bidra til å forhindre ytterligere fragmentering av partisystemet, som igjen kan gi stabile og styringsdyktige partier. Det kan også argumenteres for at grensen for offentlige bidrag til partiene må trekkes ett sted for å sikre effektivitet i ressursbruken. En kan likevel spørre seg, når en ser hvor vanskelig det er for nye partier å etablere seg, om denne grensen for å motta offentlig støtte er trukket for høyt.

Stabile, styringsdyktige partier er utvilsomt viktige for et demokrati, men det må også anses som verdfullt å slippe til nye politiske meninger gjennom nye politiske partier. Dersom det er for vanskelig å etablere seg fordi grensen for å motta offentlig støtte er for høy, kan vi risikere at nye, kompetente politikere og fruktbare politiske synspunkter ikke kommer frem i lyset. Vi kan også risikere, som et resultat av at det stadig er de samme partiene som sitter ved makten, at stadig færre borgere føler seg knyttet til et parti. Det vil være en uheldig utvikling for det liberale og deliberative demokratiet.

Så langt har diskusjonen handlet om hvordan ordningen med *offentlig støtte* påvirker målsettingen om å sikre like vilkår i konkurransen om stemmer. Men offentlig støtte er, som vist, bare én del av partifinansieringsordningen. I tillegg til offentlig støtte kan partiene også motta *bidrag* fra utallige aktører – nesten uten føringer. Et bemerkelsesverdig poeng i denne sammenheng, er at det i Norge – i motsetning til f.eks. USA – ikke er noen maksgrænse på hvor høyt beløp de politiske partiene kan ta imot fra én bidragsyter (International IDEA, u.å.). I prinsippet betyr dette altså at et parti, såfremt det har velvillige og rause bidragsytere, kan finansieres og vokse uten noen form for offentlig støtte eller inntekter fra egen virksomhet.

Sett i lys av den tidligere diskusjonen om etableringshindringer for nye partier, fungerer bestemmelsene (eller mangelen på dem) om bidrag som en form for motvekt. Det at det ikke er noen maksgrænse på bidrag gjør at det er mulig for nye partier å etablere seg økonomisk, som i de fleste tilfeller er en forutsetning for også å etablere seg politisk. Dette kan anses som en positiv konsekvens av mangelen på maksgrænse. Samtidig er det liten tvil om at det også kan være problematisk. Det kan gi enkelte partier betydelige konkurransefortrinn – noe vi allerede ser konturene av blant annet gjennom LOs store bidrag til Arbeiderpartiet. I tillegg er denne mangelen på maksgrænse for bidrag også problematisk – om ikke enda mer problematisk – for den neste målsettingen som utvalget formulerte.

Motvirke at politikutforming påvirkes av inntektskilder

Spørsmålet i denne sammenheng er hvorvidt, hvordan og i hvilken grad partienes politiske innhold formes – og i verste fall styres – av inntektskildene. Dette er en problemstilling som også er aktuell for ordningen med offentlig tilskudd, hvor en ved å fjerne mye av partienes incentiver til å skaffe seg inntekter på eget vis, kan risikere at det skapes et avhengighetsforhold mellom de politiske partiene og myndighetene.

At dette avhengighetsforholdet svekker partienes *politiske* autonomi, er derimot tvilsomt; dersom det skaper et avhengighetsforhold, er det først og fremst et økonomisk avhengighetsforhold, og ikke et politisk. Det faktum at det i utgangspunktet ikke er strenge føringer på hva den offentlige støtten skal brukes til, forsterker også dette argumentet. Bidrag fra ikke-statlige aktører, på den annen side, kan være en større trussel for partienes politiske autonomi.

Dette fremhever også utvalget, som argumenterer for at det i utgangspunktet er tre måter penger kan konverteres til innflytelse på. Den *første* måten er at bidragsyteren simpelthen støtter partiet for å øke dets vinningsjanser (NOU, 2004:25, s. 32). Bidragsyteren kan her, på ulike måter, se seg tjent med at det aktuelle partiet gjør det godt, men fremmer i utgangspunktet ingen betingelser for sitt bidrag. Den *andre* måten penger kan konverteres til innflytelse på, er ved at bidragsyteren forventer å bli konsultert av partiet de støttet, dersom det treffes beslutninger som kan berøre bidragsyters interesser (NOU, 2004:25, s. 32). Denne formen for innflytelse knytter bidragsyter og parti tettere sammen enn den første måten, men kan likevel ikke sies å være spesielt problematisk for den politiske autonomien til partiet.

Bidraget har her, om en leser formuleringen bokstavelig, ikke noen konkret innvirkning på politikutformingen; det bidragsyter krever, er kun å bli orientert om politikk som kan påvirke hens interesser. Dersom partiet derimot bevisst velger å føre politikk – eller unngår å føre egen politikk – for å tilfredsstille bidragsyter, er den politiske autonomien til partiet i større grad truet. Dette kan også knyttes opp mot den *trede* måten penger kan konverteres til innflytelse på: at bidragsyter fremmer forslag om å endre partiets politikk som en motytelse for bidraget (NOU, 2004:25, s. 32). Denne innflytelsen må, som utvalget også skriver, ses på som den mest betenkelige sett i lys av partienes politiske autonomi, og den er i høyeste grad aktuell i Norge også i dag.

Det fremste eksempelet er her LO-familien sine bidrag til partiene på venstresiden. LO har gjennom en årrekke støttet opp om venstresidens politikk, noe som senest i forbindelse med valget i 2021 ble begrunnet med et ønske å «[...] støtte og samarbeide med partier som stiller seg bak våre mål, og som bygger på det parlamentariske demokratiet som styringsform, anerkjenner den viktige jobben som gjøres av våre tillitsvalgte på alle nivå, og den sentrale rollen det norske trepartssamarbeidet har.» (Spence, 2021a).

Denne begrunnelsen for bidrag fremstår i seg selv ikke spesielt utfordrende med tanke på partienes autonomi i politikutformingen, men begrunnelsen ble senere i valgkampen etterfulgt av en rekke *krav* til den da regjeringssøkende Støre-koalisjonen. (Spence, 2021b). Disse kravene ble i seg selv ikke stilt som rene betingelser for de økonomiske bidragene, men bidragene er likevel så store og viktige for partiene at de i realiteten ikke har stort annet valg enn å forsøke å imøtekomme

kravene. Dette vitner om at venstresidens avhengighetsforhold til interesseorganisasjonene kan være problematisk for den politiske autonomien.

Forsvarerne vil nok hevde at LO er en demokratisk organisasjon som fatter vedtak om å støtte partier, og at spesielt Arbeiderpartiets politikk nærmest er sammenfallende med LO sine interesser, som igjen gjør at autonomien ikke er truet. At det er slik, kan godt hende, men poenget her er at det i seg selv er problematisk, på en systematisk måte, å være såpass avhengig av enkelte bidragsytere med klare interesser. Det er tross alt ingen garanti for at deres interesser er sammenfallende med partiets også i fremtiden. Et annet poeng er dessuten at det ved stortingsvalget i 2021 kun var fire av ti LO-medlemmer som stemte på Arbeiderpartiet (Birkelund, 2021), noe som kan vitne om at LO sine store pengebidrag til Arbeiderpartiet ikke er proporsjonalt med oppslutning partiet faktisk har blant medlemmene.

Hva så med høyresiden? Er ikke den også i stor grad avhengig av bidragsytere, og slik sett også i faresonen for å miste politisk autonomi? Svaret på dette spørsmålet synes å være nei – av to grunner. Den første grunnen er at bidragsyterne på høyresiden ikke er like systematisk og institusjonelt involvert i partiene som bidragsyterne på venstresiden er. LO er eksempelvis representert i Arbeiderpartiets sentralstyre og valgkomité og vanligvis også i regjeringsapparatet når Arbeiderpartiet er i regjering, og har dermed gode muligheter til å påvirke både partiets organisering og politikktutforming. Dette er senest illustrert ved at nåværende LO-leder Peggy Hessen Følsvik leder valgkomitéen (Spence, 2023).

I tillegg har LO for vane å stille sin organisasjon til disposisjon for partiene på venstresiden i forbindelse med valgkamp. Dette er støtte som går ut over den direkte pengestøtten, og kan eksempelvis være produksjon av valgkampmaterieell, å stille folk og lokaler til disposisjon, samt å arrangere valgkampparrangementer. Det er vanskelig å beløpsfeste disse formene for bidrag, og det er derfor også utfordrende å si noe sikkert om det totale omfanget. Likevel er det liten tvil om at LO, med sine nærmere 1 million medlemmer (LO, u.å), har et stort potensial til å bidra med betydelige ressurser, som Arbeiderpartiet og de andre partiene på venstresiden kan nyte godt av i valgkampen. I forbindelse med Kommunalkonferansen i 2022, uttalte LO-leder Følsvik i sin tale at «[...] fagbevegelsen [må] gå samlet inn i valgkampen, og sette alle krefter til.», for å sørge for at venstresiden gjør det godt i valget i 2023 (Horn, 2022). Dette vitner om at LO, fra øverste hold, tar til orde for å støtte venstresiden i valgkamp.

Den andre grunnen, som fremstår enda viktigere, er at høyresiden simpelthen mottar mindre penger fra bidragsytere enn venstresiden gjør. Som vist tidligere i teksten, mottok partiene på venstresiden (Rødt, SV, AP, SP og MDG) 72 389 403 kroner i bidrag i 2021, mens partiene på høyresiden (KrF, Venstre, Høyre og FrP) til sammenligning mottok totalt 35 583 874 kroner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, u.å). Disse store forskjellene i bidrag, kombinert med LOs formaliserte rolle i Arbeiderpartiet, gjør at det må kunne sies å være en større fare for at politikktutformingen påvirkes av bidragsytere hos partiene på venstresiden enn det er hos partiene på høyresiden.

Men hva kan gjøres for å forhindre at politikktutformingen påvirkes av bidragsyterne? Særlig ett tiltak fremstår spesielt interessant og aktuelt: å sette en maksimumsgrense på bidrag som kan mottas fra én enkelt bidragsyter.

Mer enn 40 prosent av verdens land (f.eks. USA, Frankrike, Spania og Brasil) har i dag en form for maksgrense på bidrag fra både privatpersoner og selskaper av ulike slag (International IDEA, u.å.). Begrunnelsen bak slike maksgrenser er, grunnleggende sett, å dempe innflytelsen av penger i politikken (Gulzar et al., 2022), og da særlig i forbindelse med valgkamper. Utvalget fra 2004 tok opp dette teamet i en kort passasje, og anså ikke slike ordninger som gunstige for den norske partifinansieringsordningen. Utvalgets argumenter var at slike ordninger «[...] leder til et betydelig innslag av tilpasninger og omgørelser», «[...] kan bidra til svekket tillit om de innføres», og at «[...] gavner til partiene [er] et verdifullt politisk engasjement, som det ikke er ønskelig å regulere bort» (NOU, 2004:25, s. 33).

Utvalgets syn var – som det også var på en rekke andre områder rundt partifinansieringsordningen – at økt åpenhet om partienes bidragsyttere og størrelsen på bidragene, var veien å gå. Hovedargumentet var her at åpenhet om bidrag ville føre til at velgerne selv kunne vurdere hvorvidt de synes partienes finansiering var rimelig, og eventuelt straffe aktuelle partier ved valgurnene (NOU, 2004:25, s. 33). Dette er i utgangspunktet en god tanke, men en kan, etter mitt syn, trekke frem spesielt to motargumenter.

Det første omhandler utvalgets tiltro til velgerne. For at sanksjonering ved valg skal fungere slik utvalget skriver, er en avhengig av at velgerne faktisk følger med på hvordan partiene finansieres. Til tross for at informasjonen om partienes finanser i dag ligger åpent på nettet, kan dette fremstå som et urimelig og urealistisk premiss; velgerne kan ikke forventes jevnlig å følge med på partienes finanser. Det gjør at mye av ansvaret for å formidle saker om partienes finansiering ligger på særlig interesserte velgere, samt mediene.

I dag må en kunne si at spesielt mediene er flinke til å opplyse velgerne om dette temaet, noe de mange artiklene i forbindelse med valget i 2021 illustrerer. Men er det noen garanti for at dette vil vedvare, og for at deknningen er balansert? Svaret her er etter mitt syn nei, og en kan derfor spørre seg om det bør være strengere reguleringer knyttet til bidrag. Bør ordningen i så stor grad som i dag basere seg på at folket – gjennom medier og enkelte velgere – holder seg oppdatert om partienes inntektskilder?

Det andre motargumentet er at bidrag, som påpekt tidligere, har blitt viktigere for partiene enn det var da utvalget skrev sin rapport i 2004. Dette er ikke i seg selv ikke nødvendigvis problematisk. Bidrag kan styrke partienes økonomi, som igjen kan gjøre at de står bedre stilt til å utføre sitt politiske arbeid. Flere bidragsyttere kan også resultere i en form for maktspredning, der flere stemmer blir hørt. I tillegg kan bidrag gjøre det mulig for nye partier å etablere seg, som igjen kan berike politikken.

Det som derimot kan være problematisk, er om partiene blir for avhengige av *enkelte* bidragsyttere. Da kan vi risikere at politikken styres av bidragsytters interesser, og at politikktutformingene dermed blir mindre autonom. Dette vil være uheldig for demokratiet, og dersom store bidrag fra enkeltaktører i stadig større grad blir den nye normalen i årene som kommer, bør det vurderes å innføre maksgrenser på bidrag. Det er til syvende og sist stemmer som skal avgjøre politiske utfall, ikke ressurser.

Konklusjon

Dette notatet har gjennomgått hvordan de norske partiene finansieres og hvordan parti-finansieringsordningen utspiller seg i dagens samfunn. Hovedpoenget å ta med seg er at parti-finansieringsordningen i Norge fremdeles fungerer godt, men at det i fremtiden likevel kan vurderes å gjøre visse endringer for å opprettholde og styrke ordningens målsettinger. Det ble på bakgrunn av utviklingen de siste tiårene, samt tallene fra 2021, diskutert en rekke mulige tiltak – hvorav to stod frem som de mest sentrale.

Det første var å vurdere å senke kravene for å motta offentlig støtte. Det ble her argumentert for at dagens ordning – hvor det kreves 2,5 prosent av stemmene på landsbasis for å motta grunnstøtte – gir partiene som er representert på Stortinget, en betydelig konkurransefordel, som i neste omgang gjør det vanskelig for partier utenfor Stortinget å etablere seg. Til tross for at det er gode grunner til å opprettholde en slik grense, var essensen i argumentet at det også kan være av verdi å gi flere partier en reell mulighet til å oppnå innflytelse.

Å innføre en maksgrense på enkeltbidrag, var det andre tiltaket som ble diskutert. Det ble her vist hvordan bidrag har blitt stadig viktigere for partienes økonomi, samt hvordan spesielt LO bidrar med store summer til venstresiden. Poenget var her ikke at bidrag i seg selv er problematisk – tvert imot – men snarere at store bidrag fra *enkeltaktører* kan true partienes autonomi i politikktutforming og den likeverdige konkurransen om stemmer.

En problemstilling, som ikke ble tatt opp i teksten, er hvor denne maksgrensen på bidrag skal settes. For å svare på dette kreves det utredninger og analyser, og i neste omgang politiske vedtak. Men aller først må det være enighet om behovet for en maksgrense, og utviklingen i årene fremover blir her avgjørende. Forhåpentligvis har dette notatet reist noen spørsmål som kan være et springbrett til videre diskusjon.

Civita er en liberal tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på henke@civita.no eller civita@civita.no.

Kilder

- Birkelund, H.R. (2018, 20. september). Fire av ti LO-medlemmer stemte på Arbeiderpartiet. *FriFagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/nyheter/fire-av-ti-lomedlemmer-stemte-pa-arbeiderpartiet-6.158.818006.df2cd25d6d>
- Dahl, C.A., Ekroll, H.C. (2018b, 1. november). Stortinget betaler når egne representanter kjemper for gjenvalg. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/Kv4ba4/stortinget-betaler-naar-egne-representanter-kjemper-for-gjenvalg>
- Dahl, C.A. & Ekroll, H.C. (2018c, 1. november). Dette er vinnerne og taperne når offentlige penger fordeles til partiene. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/21zAOR/dette-er-vinnerne-og-taperne-naar-offentlige-penger-fordeles-til-partiene>
- Dahl, C.A. & Ekroll, H.C. (2018a, 29. november). Frps stortingsgruppe brukte 26.900 kroner per person på fest og moro. Det er 57 ganger mer enn statsansatte får bruke. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/VRJ9z4/frps-stortingsgruppe-brukte-26900-kroner-per-person-paa-fest-og-moro-det-er-57-ganger-mer-enn-statsansatte-faar-bruke>
- Dahl, C.A., Ekroll, H.C. & Spence, T. (2019, 25. oktober). Frp-profil erkjenner at han har levert fiktive reiseregninger til Stortinget for 450.000 kroner. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/8mWBkE/frp-profil-erkjenner-at-han-har-levert-fiktive-reiseregninger-til-stortinget-for-450000-kroner>
- Folkvord, M.S., Flydal, E.F. & Haakonsen, A. (2022, 21. februar). Fikk skattefri pendlerbolig med kontrakt hun aldri brukte: – Ser uryddig ut. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/rEbV88/fikk-skattefri-pendlerbolig-med-kontrakt-hun-aldri-brukte-ser-uryddig-ut>
- Group of States against Corruption. (u.å.). *Evaluations*. COE. <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations>
- Gulzar, S., Rueda, M.R. & Ruiz, N.A. (2022). Do Campaign Contribution Limits Curb the Influence of Money in Politics? *American Journal of Political Science*, 66(4), s. 932 – 946. <https://doi.org/10.1111/ajps.12596>
- Heldahl, H., Blaker, M. (2022, 19. juni). Millioner i «skjult partistøtte» går til valgkamp: Ekspertene reagerer. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/okonomi/millioner-i-skjult-partistotte-gar-til-valgkamp-ekspertene-reagerer/f/5-95-530802>
- Henriksen, T. (2011). Større åpenhet om finansieringen. *Samfunnsspeilet*, 2/2011, s. 18 – 25. <https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/179767/Kap4-Henriksen.pdf?sequence=1>
- Horn, A. (2022, 15. november). – *Vi sier nei til privatisering av velferd*. LO Norge. <https://www.lo.no/hva-vi-mener/privatisering/nyheter-om-privatisering/--vi-sier-nei-til-privatisering-av-velferden/>
- Idsø, J. (2022, 7. desember). Kollektive goder. I *Store Norske Leksikon*. https://snl.no/kollektive_goder
- Kommunal- og distriktsdepartementet (2010, 17. november). *Høring – forslag til endringer i partiloven som følge av Europarådet v/GRECOs evaluering av partifinansieringen i Norge*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-endringer-partiloven/id624852/?expand=horingsbrev>
- Kommunal- og distriktsdepartementet (2021, 5. januar). *Tilskudd til politiske partier*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dep/kdd/kmd-tilskudd/Tilskudd-til-politiske-partier/id758018/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018, 13. september). *Ny nettside med oversikt over partienes økonomi*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/kmd/nyheterKMD/2018/ny-nettside-med-oversikt-over-partienes-okonomi/id2610828/>

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021, 19. oktober). *Informasjon om offentlig støtte til politiske partier og folkevalgte grupper*. Partiportalen. <https://www.partiportalen.no/contentassets/4bfa85e7f0764dc7967f01e5a4fbf009/informasjon-om-offentlig-stotte-til-politiske.pdf>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (u.å.). *Bidrag i valgår*. Partifinansiering. <https://www.partifinansiering.no/nb/bidrag-i-valgar/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (u.å.). *Årlige bidrag*. Partifinansiering. <https://www.partifinansiering.no/arlige-bidrag/>
- Landsorganisasjonen i Norge (u.å.). *Hvem vi er*. LO. <https://www.lo.no/hvem-vi-er/>
- Lysberg, M. & Christiansen, T.W. (2021, 17. desember). Kraftig fall i tilliten til politikerne etter pendlerbolig-avsløringene: – Dette er en sak som opprører. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/7d4dzw/kraftig-fall-i-tilliten-til-politikerne-etter-pendlerbolig-avsloringene-dette-er-en-sak-som-opproerer>
- NOU 2004: 25. (2004). *Penger teller, men stemmer avgjør – Om partifinansiering, åpenhet og partipolitisk fjernsynsreklame*. Moderniseringsdepartementet (i dag Kommunal- og distriktsdepartementet).
- NRK. (2021). Valgresultat 2021. <https://www.nrk.no/valg/2021/resultat/>
- Partiloven. (2005). *Lov om visse forhold vedrørende de politiske partiene*. (LOV-2005-06-17-102). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2005-06-17-102>
- Partilovnemnda (u.å.). *Informasjon om partilovnemnda*. <https://www.partilovnemnda.no/>
- Prop. 1 S (2022-2023). *Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)*. Kommunal- og distriktsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/d6d0bcc501974eb6a5268da5e3f851d4/no/pdfs/prp202220230001kdddddpdfs.pdf>
- Sosialistisk Venstreparti (u.å.). *Partiskatt*. <https://www.sv.no/ressursbanken/tillitsvalgt/okonomi-og-administrasjon/partiskatt/>
- Spence, T. (2021a, 6. mai). LO: Bevilger 23 millioner til ny Støre-regjering. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/2drX9a/lo-bevilger-23-millioner-til-ny-stoere-regjering>
- Spence, T. (2021b, 2. juli). Dette krever LO-toppene allerede i høst fra en Støre-regjering. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/vAvb1B/dette-krever-lo-toppene-allerede-i-hoest-fra-en-stoere-regjering>
- Spence, T. (2023, 15. februar). Hun skal lede fornyelse i Ap-styret: – Nå er det blitt topptungt. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/EQzkaA/hun-skal-lede-fornyse-i-ap-styret-naa-er-det-blitt-topptungt>
- Statistisk sentralbyrå (2022, 16. august). *Finansiering av politiske partier*. SSB. <https://www.ssb.no/valg/partifinansiering/statistikk/finansiering-av-politiske-partier>
- Statsforvalteren i Vestland (2023, 2. januar). *Satser 2023*. Partiportalen. <https://www.partiportalen.no/nyheter/2023/01/satsar-2023/>
- Stortinget. (2022, 10. november). *Gruppetilskudd og årsregnskap for stortingsgruppene*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/Partigruppene/Arsregnskap-for-stortingsgruppene/>
- The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (u.å.). *14. IS THERE A LIMIT ON THE AMOUNT A DONOR CAN CONTRIBUTE TO A POLITICAL PARTY DURING A NON-ELECTION SPECIFIC PERIOD?* Idea.int. <https://www.idea.int/data-tools/question-view/542>